

Kulturarvsproduksjoner for barn og unge som verktøy for gjenreisning av kvensk minoritetskultur

Gyrid Øyen

Stipendiat ved Institutt for reiseliv og nordlige studier, UiT Norges arktiske universitet, Alta.

gyrid.oyen@uit.no

Sammendrag

I denne artikkelen undersøkes betydninger av kulturarvsproduksjoner for barn og unge i Den kulturelle skolesekken (DKS), fortalt fra museumsformidlere som arbeider med synliggjøring av minoritetskulturer i Øst-Finnmark. Undersøkelsen kobler sammen flere felt innenfor det kulturpolitiske landskapet, der politikk om museer, barn og unge, nasjonale minoriteter, kulturarv og DKS tar form. For nasjonale minoriteter som kvener/norskfinner skal det tilrettelegges fra statlig hold for at gruppen kan uttrykke, holde på, og videreutvikle identitet, språk og kultur, særlig for barn og unge. Fornorskningen av minoriteten utgjør et bakteppe for å forstå hvorfor kulturarv spiller en viktig rolle i pågående arbeide med å gjenreise og synliggjøre kulturelle uttrykk og lokale kunnskapspraksiser. Analysen viser betydningen av at museer tilbyr lokale og stedlige kulturarvsproduksjoner i DKS på kommunalt nivå, for å involvere arvtagerne i lokalsamfunnet. I hvilken grad DKS er det beste virkemiddelet for å fremme minoritetskultur problematiseres.

Nøkkelord

barn og unge, kvener, kulturarvpolitikk, museumsformidling, DKS

Abstract

In this article, I explore the meanings heritage productions hold for children and youth in The Cultural Schoolbag (DKS), told by museums mediators working to improve the visibility of minority cultures in Eastern-Finnmark. The exploration connects several fields within the landscape of cultural policies, where policies regarding museums, children and youth, national minorities, heritage, and DKS plays out. The Norwegian state is obliged to facilitate for the national minorities to express, maintain, and further develop their identity, especially children and youth. Assimilation policies targeted at the minorities form a backdrop for understanding why cultural heritage plays such an important role in the ongoing work with restoration and the need for making cultural expressions and local knowledge practices visible. The analysis stresses the importance of museums offering local heritage productions in the DKS at the municipal level, to involve the heirs in the local community. To what degree DKS is the most optimal means to strengthen minority culture is problematized.

Keywords

children and youth, kvens, heritage policy, museum mediation, DKS

Innledning

Nasjonale minoriteter er viet liten plass i det kulturpolitiske landskapet, til tross for at gruppene som innehar statusen betraktes som «ein rikdom for fellesskapet» (St. meld. nr. 15 (2000–2001):4). De seneste tiår har kulturpolitisk tiltak blitt mobilisert fra nasjonalt hold

for å bøte på noen av skadene av den tidligere politiske fornorskningspolitikken. For kvener og samer, var statens mål å føre de «inn det norske kultursamfunnet» (Dahl 1956:332). Tilpasning til det norske storsamfunnet innebar at urfolk og minoriteters kultur, språk, identitet og levevilkår var nedvurdert og forsøkt fjernet.

Ett av stedene minoritetsgruppene trer frem, er ved museer som er tildelt ansvar for å synliggjøre minoritetenes plass i kulturfeltet. Her er særlig tiltak for barn og unge i fokus, en utvikling som følger av at barn har de seneste tiårene fått en mer naturlig og integrert plass i norske museer der barnets perspektiv fremmes som noe eget (jf. Stormark 2018). Selv om de nasjonale minoritetene befinner seg i et politisk klima som omtales av Berge, Haugsevje og Løkka (2020) «i positiv utvikling» (9), så finnes det få empiriske analyser som går tett på og ser hva om skjer i de lokale kontekstene der de kulturpolitiske intensjonene for minoritetene spilles ut. Dette er sentralt å vite mer om da konsekvensene av assimileringssesene kommer sterkt til uttrykk blant barn og unge når det gjelder manglende kjennskap til bl.a. egen – og andres – kultur og språk. For nasjonale minoriteter som kvener/norskfinner¹ skal det tilrettelegges for at gruppen kan uttrykke, holde på og videreutvikle identiteten, språk og kultur, særlig for barn og unge. Men hvordan tar dette egentlig form på et lokalt plan, i lokalsamfunn med minoritetstilørigheter som er arvtagere av fornorskningspolitikens følger?

Denne artikkelen går inn i en museums kontekst og ser nærmere på hvordan formidlere reflekterer rundt eget arbeid med synliggjøring av minoritetskulturer for barn og unge i Den kulturelle skolesekken (DKS). DKS er en nasjonal ordning og et kulturpolitisk instrument som er myntet på *alle* barn og unge i Norges befolkning får møte profesjonell kunst og kultur i grunnskolen. Ordningen beskrives som «kjernen i regjeringens politikk for kulturformidling til barn og unge»², og kan forstås som det primære virkemiddelapparatet for denne målgruppen. Nasjonale minoriteter har liten plass i ordningen, men tas særlig inn gjennom museene som er en stor leverandør av produksjoner til DKS. De står i en sentral stilling når det gjelder formidling av kulturarv for elever i skolen (Brenna og de Ridder 2018). Det er slike kulturarvsproduksjoner som jeg undersøker her for å få bedre tak på hvilke muligheter DKS-ordningen rommer på kommunalt nivå for museer med særskilt ansvar overfor minoritetstilørigheter, som den nasjonale minoriteten kvener/norskfinner.

Den nasjonale minoriteten er sterkt berørt av en langsiktig og systematisk assimileringsspolitikk som den norske stat utførte fra midten av 1800-tallet frem mot slutten av 1900-tallet.³ Politikken var særlig knyttet til språk og skole, men bidro også til å viske ut kultur, fellesskap og lokale kunnskapspraksiser. Den nasjonale minoriteten står overfor et stort arbeid med å finne tilbake til, gjenreise og ta i bruk egne historier og tradisjoner. Kvener har uttalt at det er behov for å styrke språk, identitet, kultur og samfunn,⁴ og flere aktører, som museer, interesseorganisasjoner og privat personer, arbeider for å løfte frem kunnskapstradisjoner som relevant i samtiden. Museumsformidling og kulturarvsproduksjoner i DKS er viktige arenaer for å styrke og synliggjøre den kvenske kulturarven for yngre målgrupper.

-
1. Den offisielle betegnelsen på den nasjonale minoriteten er kvener/norskfinner, som synliggjør at det innad i gruppen eksisterer flere syn på bl.a. identitet og språk. Benevnelsen har tidvis skapt konflikter innad hos minoriteten der de ulike retninger ivaretas av etnopolitiske interesseorganisasjoner. I artikkelen bruker jeg gjennomgående kvensk når jeg snakker om kvensk språk og tilhørende kulturarv, samtidig som jeg er oppmerksom på at det for noen er mer naturlig å bruke norskfinsk, finskætta eller av finsk opphav.
 2. Se [Den kulturelle skolesekken - Kulturtanken](#) for mer informasjon.
 3. Det er satt ned en Sannhets- og forsoningskommisjon som skal granske fornorskningsspolitikk ovenfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner, se [Mandat | UiT](#) for mer informasjon om kommisjonens mandat og arbeid.
 4. Se bl.a. politiske mål uttalt av interesseorganisasjonen Norske kveners forbund – [Norske kveners forbund](#) og Kvääninuoret [Kvääninuoret - Norske kveners forbund](#).

Museer fyller sentrale formidlingsfunksjoner i kultur-, museum- og minoritetspolitikken, og må forholde seg til nye kulturpolitiske kontekster og endrete samfunnsvilkår (Vestheim 1994; Hylland 2017). Dette fører med seg en rekke spenningsforhold for museer som arbeider med nasjonale minoriteter, med konsekvenser for hvordan minoriteters kulturarv kan organiseres, produseres, formidles og forvaltes (Øyen 2020). Ettersom nasjonale minoriteter er viet liten plass i norsk kulturpolitikk og kulturpolitisk forskning, er det på tide å gå empirisk nært et felt som står midt i de kulturpolitiske intensjonene.

Med utgangspunkt i ett dybdeintervju med to ansatte ved Varanger museum om formidlingsopplegg og -tilbud i DKS, undersøker jeg koblinger mellom museer, formidling av minoritetskultur, barn og unge som besøksgruppe, og kulturarvsproduksjoner i DKS. Jeg spør hva museumsformidlere tenker om eget arbeid i synliggjøringen av minoritetskultur gjennom kulturarvsproduksjoner i DKS. Mer konkret undersøker jeg museets perspektiv på egen praksis med å løfte frem minoritetskultur, og kommenterer hvordan fortellingene om det som skjer lokalt samsvarer med nasjonale kulturpolitiske føringer for kvener/norskfinner. Stortingsmeldinger og rapporter om nasjonale minoriteter, barn og unge i kulturpolitikken, og museers rolle i DKS brukes som et bakteppe for å få frem forbindelser mellom det nasjonale og det lokale i kulturpolitikken. Jeg er også interessert i betydningen av at produksjonene er en del av lokal DKS og hvilke konsekvenser dette har.

I det følgende viser jeg på hvilke måter statusen som nasjonal minoritet er knyttet til kulturpolitikken, samt bruk av kulturarv som nåtidige konstruksjoner som teoretisk perspektiv. Videre følger en kort introduksjon til relasjonene mellom DKS, barn og unge, og museumsformidling, før presentasjonen av artikkelens metodologiske innramming. Deretter presenterer jeg analysene av det empiriske materialet, hvor jeg fremhever betydningen av minoritetskultur i museumsmøter med barn og unge, ser på hvordan DKS betraktes som et «kvalitetsstempel» for kvensk kulturarvsproduksjon, og løfter fram noen sentrale spenninger som ligger i en praktisk tilnærming til formidling av kvensk kulturarv. Analysene viser at museenes kulturarvsproduksjoner kan betraktes som betydningsfulle verktøy for å løfte frem lokal minoritetskultur og lokal tradisjonskunnskap knyttet til kvensk kulturarv, både for elever med minoritets- og majoritetsposisjoner. Parallelt med dette, forteller formidlere om et spenningsforhold der økte forventninger om fornyelse fra DKS-apparatet nasjonalt og regionalt kommer på kollisjonskurs med behovet for å holde på gjentagende aktiviteter lokalt.

Nasjonale minoriteter, kulturpolitisk ansvar og museenes formidlingsfunksjon

Kvener/norskfinner er sammen med jøder, rom, skogfinner og tatere/romani grupper som er tildelt en nasjonal minoritetsstatus i Norge (jf. Europarådet 1998). Statusen bygger på en videreføring av folkerettens begrunnelse om minoriteters rett til å dyrke egen kultur, utøve religion og bruke eget språk (bl.a. FN 1966: §27). De fem nasjonale minoritetene i Norge kan vise til en lang historisk tilstedeværelse innenfor nasjonens grenser med hver sin språklige og kulturelle kulturarv, og gruppene deler på ulikt vis en fortid preget av påtvunget tilpassing til majoritetssamfunnet gjennom en rekke politiske tiltak, overgrep og diskriminering (se bl.a. Lund og Moen 2010). Det eksisterer lite kunnskap om gruppene i majoritetsbefolkningen, og hverdagen kan være preget av fordommer, stereotypier og rasisme, og (se Lidén 2005; Askeland og Aamotsbakken 2016; Andreassen og Olsen 2020).

Ovenfor samisk urbefolkning og kvener har det fra midten av 1800-tallet frem til slutten av 1900-tallet vært ført en systematisk fornorskningsspolitikk av norske myndigheter i «de aller fleste områder av samfunnslivet og moderniseringen av samfunnet» (Eriksen og

Niemi 1981:24). Målet var å sørge for at nasjonen hadde ett samlet språklig og kulturelt uttrykk (op.cit.; Lane 2010, 2011). Virkningene av denne politikken er i dag store. For kvensk kultur er en svært negativ konsekvens at antallet kvenske språkbrukere er lavt og kjennskapet til egne kvenske kulturarvsuttrykk er liten. Historisk sett er dette kulturuttrykk som har vært sterkt knyttet til næringsveier, men der også språk har vært grunnlag for sosial differensiering av gruppen i Nord-Norge (Niemi 2004). Selv i dag, flere tiår etter avviklingen av den offisielle fornorskningspolitikken, har det kvenske i liten grad fått fotfeste i det offentlige rom (Olsen 2021), og behovet for økt synlighet er et viktig anliggende for etnopolitiske kvenske organisasjoner så vel som privatpersoner.⁵

Gjennom ratifisering av Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter, forplikter norske myndigheter å legge til rette for at de fem minoritetsgruppene sikres rettigheter for å bl.a. uttrykke, bevare og videreutvikle språk, kultur og identitet. Dette arbeidet strekker seg over flere sektorer og fagområder, der i varetagelsen av kulturuttrykk ble fra politisk hold delegert til arkiv-, bibliotek- og museumsfeltet i den første stortingsmeldingen om nasjonale minoriteter (St.meld. nr. 15 (2000-2001):6-9). Hovedprinsippet i meldingen var at det kulturelle mangfoldet skal være synlig.

I en fersk stortingsmelding om nasjonale minoriteter tydeliggjøres museenes rolle som arenaer for kultur- og historieformidling, med positive virkninger for minoritetens identitet (Meld. St. 12 (2020-2021):6-7). For at nasjonale minoriteter skal kunne uttrykke og videreutvikle kulturen, er det satt inn en rekke kulturpolitiske virkemidler gjennom økonomisk tilskudd rettet mot minoritetene. Prosjektene skal ha som formål å styrke språk, identitet og kultur, og da særlig hos barn og unge.⁶ Det at slike prosjekttilskudd til nasjonale minoriteter rettes inn mot barn og unge må sees i lys av en generell oppmerksomhet rundt gruppen i kulturpolitikken. Barn og unge har siden 1970-tallet blitt en viktig målgruppe i norsk kulturpolitikk (Brenna og de Ridder 2018; Vaagland 2000), særlig i tildeling av offentlige kulturmidler (Hylland, Stavrum og Kleppe 2011).

Selv om fornorskningspolitikken står i sterk kontrast til dagens politiske holdning overfor de nasjonale minoritetene, er virkningene av den fortsatt stor. Det er også utgangspunktet for at «[d]agens politikk overfor nasjonale minoriteter søker å bygge opp kultur og språk som tidligere politikk har bidratt til å bryte ned.» (Meld. St. 12 (2020-2021):49). Særlig trekkes barn og unge frem som et prioritert område i det politiske landskapet, og det er i dag et uttalt mål at «[a]lle barn og unge skal få oppleve kunst og kultur som dei kan kjenne seg igjen i, og som viser mangfaldet i samfunnet vi lever i» (Meld. St. 18 (2020-2021):107). Opprettelser av museer trekkes blant annet frem som en måte for myndighetene å bøte på fornorskningspolitikken. Museene blir sett på som spesielt relevante her, fordi de «kan bidra til å formidle informasjon om det som har skjedd og synliggjøre at de nasjonale minoritetene er en integrert og naturlig del av Norges felles og mangfoldige historie og kulturarv» (Meld. St. 12 (2020-2021):49).

For kvener/norskfinner har Vadsø museum – Ruija kvenmuseum i Varanger museum vært en viktig arena, som har arbeidet med synliggjøring av kvensk kulturarv siden etableringen i 1971. Museet fungerer nå som et nasjonalt senter for kvensk/norskfinsk kultur (op.cit.:6). Varanger museum består av tre avdelinger i museets eierkommuner; Vardø, Sør-Varanger og Vadsø.⁷ Sammen dekker museene henholdsvis pomorhistorie, grensehistorie

5. Se f.eks. innspill fra Norske kveners forbund – Ruijan kvääniliitto til meld. St. 12 Nasjonale minoriteter i Norge (2020-2021): 16) og – [Vi er alle kvener og kan legge vår egen verdi i det | Ruijan Kaiku \(ruijan-kaiku.no\)](#).

6. Se [Forskrift om prosjekttilskudd til nasjonale minoriteter - Lovdata](#) og [Forskrift om tilskudd til kvensk språk og kvensk og norskfinsk kultur - Lovdata](#).

7. For mer informasjon om museumsorganisasjonen og besøkssteder, se [Varanger museum](#).

og kvensk/norskfinsk historie. Selv om det fremheves at én avdeling har målrettede formidlingstiltak for kvener/norskfinner, er den nasjonale minoritetens historie og kultur sterkt tilknyttet til alle museumsinstitusjonens geografiske nedslagsfelt. Skoltesamer, nordsamer og sjøsamer er også en sentral del av det samme området, og disse minoritetskulturene vektlegges også i museets arbeid.

Kulturarv som samtidskonstruksjon av fortiden

For å se nærmere på hvordan formidlere ved museer reflekterer om å synliggjøre minoritetskultur tar jeg i bruk et perspektiv med utgangspunkt i en kritisk kulturarvsforskning. Dette innebærer å betrakte kulturarv som nåtidige og virksomme produksjoner, der fortiden brukes på ulike måter (Kirshenblatt-Gimblett 1998; Smith 2006, 2011; Harrison 2013).

Kulturarv kan i sin enkleste form beskrives som noe av verdi som må overleveres til fremtidige generasjoner. Tilskrivningene av verdi kan betraktes som en form for praksis der mening forhandles og reguleres i en hegemonisk diskurs (Smith 2006). Kulturarven inngår på denne måten i dynamiske prosesser der ting, steder eller praksiser fra fortiden tillegges en bestemt mening for å bli tatt vare på for ettertiden. Hvilke kriterier som ligger til grunn for bevaringsvurderingen, har de seneste tiårene dreid fra å fokusere på essensielle egenskaper ved objektet som definerende for hva som kan være kulturarv, til å betrakte selve tilskrivningen av verdier hos objektet som det sentrale aspektet. Produksjoner av kulturarv har dermed en prosessuell side som strekker seg utover å bevare kulturarven, der museene blant annet gjennom utstillingsarbeid, samlingsforvaltning og formidling bidrar til å forme samfunnets forståelse av det og de som representeres. Museene er på denne måten arenaer der gjenstander, praksiser og representasjoner er løftet ut av sin opprinnelige kontekst og plassert i en ny sammenheng, som bidrar til at kulturarven ikke bare fremvises, men aktivt produseres. Dette betyr altså at museers formidling knyttet til kvensk kultur må sees på som å ha betydning for hvordan den kvenske/norskfinske nasjonale minoriteten oppfattes.

Implisitt i denne forståelsen av kulturarv som noe som produseres, ligger også en tankegang om at kulturarvsproduksjoner ikke kan inkludere alt, ei heller nøytralt involvere og henvende seg til alle. I forlengelsen av en slik konstruktivistisk tilnærming, er kulturarv er et begrep som har fått en politisk funksjon, der anvendelsen av begrepet kan brukes som en pekepinn på kulturarvens rolle i samfunnet (se f.eks Karlsson 2019). Bruken av kulturarv sier noe om hva som får plass, med konsekvenser for det som dermed ikke tas med. Det bidrar på denne måten til en kanonisering av gjenstander og tradisjoner som sosialt sett kan fungere både som splittende og samlende. Tilskrivningen av kulturarv kan dermed bidra med å skape legitimitet og tilhørighet rundt nasjonale fellesskap (jf. Anderson 1996), eller sub-nasjonale fellesskap som det kvenske.

Kulturarvsproduksjoner må i lys av perspektivet skissert over forståes som en form for samtidskonstruksjon av fortiden, der utvalgte ideer om hvordan det en gang var formidles i en ny kontekst. Som Smith (2011:24) så fint formulerer det: «Heritage is a cultural process or embodied performance, which occurs at a number of different levels and contexts». I kjølvannet av dette er museet en arena med betydning for fremstilling for kvensk kulturarvsproduksjon, gjennom at institusjonen er med å produsere og fremvise forskjellige sider av hva en kvensk kulturarv kan være. Det er grunn til å være oppmerksom på, og kritisk til, at nasjonale minoriteter i liten grad diskuteres innenfor det kulturpolitiske feltet.

DKS, museer og kulturarv

Den kulturelle skolesekken (DKS) er en permanent ordning som ble opprettet tidlig på 2000-tallet som et prøveprosjekt for å sikre barn og unge tilgang på kunst- og kulturtilbud. Arbeidet med å etablere DKS har på mange måter bidratt til å tydeliggjøre barn og unges posisjon i den nasjonale kulturpolitikken. Røyseng, Pettersen og Habbestad (2014) trekker frem hvordan satsingen på DKS fra starten har bidratt til å etablere barn og unge som egen kategori innenfor kulturpolitikken, med et spesialisert og profesjonalisert apparat som tilbyr og tilrettelegger for kulturinnsatsen for målgruppen. Norge trekkes frem som ledende innen tilrettelegging av kulturell infrastruktur for denne målgruppen (Aslaksen og Engelsen 2014), en utvikling som kan forstås som et ledd i en nordisk satsning på demokratisering og deltakelse i kulturlivet (Dueland 2003; Haugsevje, Stavrum og Heian 2019). Alle barn skal ha tilgang til ulike kunst- og kulturuttrykk, og de skal involveres på en måte som oppleves som gjenkjennbart og relevant, og få mulighet til å skape eller utøve kunst- og kulturaktiviteter.

DKS-ordningen har sørget for å sikre at barn og unge i grunnskolen inkluderes som mottakere og brukere av kunst og kulturuttrykk (se bl.a. Hylland, Stavrum og Kleppe 2011; Breivik og Christophersen 2013; Haugsevje, Hylland og Stavrum 2016; Borgen og Brandt 2006; Hylland, Kleppe og Berge 2009; Aslaksen, Borgen og Kjørholt 2003; Lidén 2004). Det nasjonale kulturtilbudet karakteriserer sin egen ordning som «unik i verdenssammenheng»⁸ på bakgrunn av at alle skolebarn i Norge møter profesjonelle kunst- og kulturuttrykk i løpet av skoleåret. Derimot finnes det få kritiske bidrag inn i debatten om hvordan de kulturpolitiske tiltakene i DKS faktisk virker (Borgen og Brandt 2006; Breivik og Christophersen 2013; Stavrum 2013). Breivik og Christophersen (2013) peker på flere utfordringer ved ordningen, de stiller spørsmål om ordningen er for alle -særlig når det gjelder mulighetene for å sikre likeverdige opplevelser for funksjonshemmede barn og barn av minoritetsgrupper.

DKS opererer med flere kategorier når det gjelder uttrykkene som barn og unge møtes med. De er delt inn i seks kategorier, der særlig kulturarv er et felt der museene kan bidra med produksjoner. Hva som er museets rolle på de ulike nivåene, er ikke spesifisert (Brenna og de Ridder 2018:35). Derimot er museene trukket frem som eksempler på institusjoner som kan tilby produksjoner innenfor kulturarv, i selskap med en rekke andre aktører. For museum utgjør besøk i DKS en mindre andel av den totale mengden barn som deltar i pedagogiske museumstiltak, men på landsbasis er antallet deltakere i museenes DKS synkende (Kulturrådet 2021:11). Videre opplever noen museer at skolebesøk gjennom DKS fører til mindre besøk i andre tilbud museene leverer til samme målgruppe (Brenna og de Ridder 2018:41).

Ved Varanger museum er barn og unge «prioriterte gjester» som tilbyes aktiviteter skreddersydd for å «skape stedstilhørighet, og nærhet og eierskap til lokal historie» (Varanger museum u.å.). Museet tilbyr ved sine tre avdelinger ulike typer formidlingsopplegg for barn og unge, men flest ressurser legges i formidlingsarrangementer som ligger fast inne i lokal DKS knyttet til de tre kommunene.⁹ Faste skoletrinn i grunnskolen inviteres inn til å møte kulturuttrykk, og ved Vadsø museum – Ruija kvenmuseum vil formidlingen dreie seg om kvensk kulturarv. Her er ordningen et tilbud som sikrer at alle elevene stifter bekjentskap med kvensk kultur, uavhengig av hvilken tilhørighet de selv måtte ha. Det er også en

8. [Om DKS - Den kulturelle skolesekken | Den kulturelle skolesekken.](#)

9. Museet i Vadsø er også samarbeidspartner på produksjonen *Mie olen mie- Jeg er meg*, et tilbud arrangert av Troms og Finnmark fylkeskommune om kvensk identitet og samtidskunst. Se [Mie olen mie – Jeg er meg - Kulturtanken](#) for mer informasjon.

ambisjon for museet at arbeidet skal bidra til å gi minoriteter en mer likeverdig plass i samfunnet (jf. Janes og Sandell 2019).

Metodologisk inngang og analytisk rammeverk

Det empiriske inntaket for artikkelen er museumsformidlernes refleksjoner rundt synliggjøring og bruk av lokal minoritetskultur i kulturarvsproduksjoner for barn og unge. Jeg er også interessert i betydningen av at produksjonene er en del av lokal DKS. Empirien er produsert i perioden fra 2020 til 2022 gjennom fire feltobservasjoner, tre uformelle samtaler og ett dybdeintervju. Feltobservasjoner og -samtaler har funnet sted under formidlingsaktiviteter rettet mot barn og unge, samt andre målgrupper. Her har det særlig vært rettet oppmerksomhet rundt spørsmål som dreier seg om museets rolle ovenfor barn og unge i kommunen, planlegging, gjennomføring og etterarbeid knyttet til aktiviteter i og utenfor DKS, hvilke kulturuttrykk barn møter, betydningen av arbeidet, og barns kjennskap til områdets minoritetskultur(er). Siden 2015 har jeg har fulgt Varanger museum, først som ansatt fra 2015 til 2018, og deretter i permisjon som doktorgradsstipendiat. Erfaring og kjennskap fra museumsinstitusjonen har formet min interesse for feltet, samtidig som det har hjulpet med å kunne problematisere antagelser som ligger til grunn (jf. Alvesson og Sandberg 2013) for hvordan nasjonale minoriteter er plassert inn i museums- og kulturpolitikken.

Jeg har også deltatt som medhjelper i museumsformidlingen og inngått i en lærlingrolle (jf. Wadel 2014). I feltarbeidet fikk jeg anledning til å erfare hva barna ble møtt med, samt følge, fornemme, samt samtale om formidlingsaktivitetene i forkant, underveis i gjennomføringen, og i etterarbeidet. Min tilnærming er inspirert av Conquergood (1991) sine refleksjoner om kunnskapsproduksjon som en performativ prosess. Dette betyr at samtalen i kombinasjon med aktiv deltakelse i formidlingsaktivitetene, har skapt en interesse og et grunnlag for å forstå museumsformidlernes praksiser og refleksjoner rundt kulturarvsproduksjoner forankret i minoritetskultur.

For å ytterligere kunne forfølge denne interessen som ble skapt i felt for museumsformidlernes praksiser og refleksjoner, ønsket jeg å snakke nærmere med formidlerne selv. Jeg tok initiativ til dybdeintervju med alle formidlerne ansatt ved Varanger museum. To av formidlene, «Stine» og «Bente», takket ja til å delta. Begge har faglig bakgrunn som er relevant for museet og jobben som utføres, og begge innehar bred erfaring med utarbeiding og gjennomføring av kulturarvsproduksjoner i lokal DKS. Tematikken i produksjonene forholder seg til formidling av kvensk og/eller samisk kultur. For at intervjuet skulle gi noe tilbake til deltakerne i form av å dele kunnskap og lytte, noe de forespurte selv ønsket, ble det gjennomført med begge formidlerne i samtalen. Intervjuet var semistrukturert og varte i to timer. I etterkant av intervjuet har dialogen med formidlerne fortsatt, der jeg har sendt over utkast av artikkelen som de har lest og kommentert på tekst og sitatbruk. Dette har dannet grunnlag for en fortsettelse av diskusjoner om praksis og felles refleksjoner på tema som berører prosesser rundt synliggjøring av minoritetskultur. En slik dialogisk tilnærming er inspirert av forskningsprosesser som vektlegger lokalt forankrede undersøkelser, der et mangfold av steder og kilder veves sammen for å få frem kunnskap (jf. Gullestad 1999; Kramvig og Kvidal-Røvik 2021).

I analysen rettet jeg oppmerksomheten særlig mot formidlerens fortellinger om egne erfaringer. Dette perspektivet svarer dels til Haugsevje, Hylland og Stavrum (2016) som etterlyser studier som tar for seg hvordan kulturpolitikken faktisk virker, spesielt når rammene settes nasjonalt men skal utøves lokalt. For å få tak i hva som rører seg lokalt, vil et internt perspektiv fra museene selv kunne tilføre viktig kunnskap om institusjoner som over

lang tid har stått i førstelinjen for synliggjøring av kulturarv til den nasjonale minoriteten kvener/norskfinner. En slik tilnærming må også betraktes som en kritikk mot de strukturelle kulturpolitiske rammene som i svært liten grad inkluderer nasjonale minoriteter, som kvener, i pågående akademiske diskusjoner i kulturfeltet. I neste del av artikkelen viser jeg hvordan museumsformidlerne ved museet reflekterer rundt synliggjøring av minoritetskultur gjennom kulturarvsproduksjoner i DKS. Jeg peker på hva formidlerne forteller om eget arbeid og kommenterer på betydningen av at slike produksjoner er en del av lokal DKS.

«En liten brikke faller på plass»: betydningen av minoritetskultur i museumsmøter med barn og unge

Museumsbesøk kan bety mye for barn og unge. Som kunnskapsinstitusjoner bidrar museet til å forme hvordan vi ser på oss selv og hverandre, og hva vi betrakter som verdifull og viktig kulturarv. Museer har stor definisjonsmakt til å løfte frem fortellinger, gjenstander og perspektiv på hvordan noe har betydning for hvordan det kan forstås, som historisk sett har bidratt til å legitimere og organisere nasjonale identiteter (Bennett 1995; Karp og Lavine 1991; Macdonald 2013). Selv om museer og kulturpolitikken i dag har særlige ambisjoner om å trekke frem mangfold og komplekse problemstillinger (Bettum, Maliniemi og Walle 2018), er det begrenset hva som får plass. I takt med samfunnsutvikling endres også vilkårene for hva kulturpolitikken trekker frem som viktig. Regjeringen fremhever demokrati, medborgerskap og ytringsfrihet som stikkord i stortingsmeldingen *Musea i samfunnet* (Meld. St. 23 (2020-2021):62). Barn og unge skal i museumsmøtet dannes til å bli gode og selvstendige samfunnsborgere, en tilnærming som vektlegger hva barn *skal bli* fremfor hva de *er*. Meldingen trekker frem medvirkning fra barn og unge som et sentralt omdreiningspunkt, med en gjensidig vekselvirkning der målgruppen bidrar til å tilføre museet relevante perspektiver samtidig som museet gjør barn og unge i stand med å delta i samfunnslivet.

Formidlerne ved Varanger museum trekker også frem denne vekselvirkningen som et bærende element i all pedagogisk virksomhet de gjennomfører. Det handler om medvirkning og eierskap, og evnen til å oppdage egne omgivelser. På spørsmål om hva som er museets rolle ovenfor barn og unge peker formidlerne på at museet er noe som tilhører ungene. Stine forteller at hun gjennom formidling ønsker å hjelpe barna med å «forstå at det er deres museum, deres tema vi snakker om, det er deres ting vi ser på. Det er de selv som er viktig i det vi gjør». Museet er på denne måten ikke en arena som skal være fremmed for ungene, museet er også deres.

Bente fremhever betydningen av at barn og unge skal kunne «plassere seg selv i lokalhistorien, og bli kjent med sin kulturarv». Barna kan på denne måten føle tilhørighet til museet, gjennom å synliggjøre hva som finnes der, snakke om hvem sin kulturarv det er og hva som ikke er der. Samtidig understreker både Bente og Stine at det er viktig at barn og unge kjenner seg igjen i det som skjer her og nå, og ikke bare det som skjedde i gamle dager. Dette er et viktig element i formidling av minoritetskulturer som kvensk og samisk, som bidrar til å ta et oppgjør med stereotypiske og raseideologiske fremstillinger av gruppene som noe som tilhører fortiden. Som Mathisen (2004) påpeker, er det viktig å være bevisst hvordan fremstillingene fortsatt påvirker nåtidige fortellinger når det gjelder identitetskonstruksjoner og kulturarvsbruk. Dette virker det som formidlerne jeg har snakket med ville ha vært enige i, og det er en bevissthet som finner gjenklang i de kvenske samfunnene, der kvener selv etterlyser samtidsperspektiver. Gjennom det nåtidige kan en unngå at det kvenske kun er noe som er 'annerledes' og mer 'fortidig' enn 'levende' (Siljan 2016:175-176). Vektlegging av det nåtidige i dialogen med barn og unge, slik Bente og Stine gjør, kan

muliggjøre andre fortellinger og fremstillinger enn det som skjedde gamle dager, og bryter dermed ned et statisk preg. Samtidig som kjennskapen til det gamle dager er viktig for å videreutvikle kulturen, da det handler om å bruke fortiden «to negotiate new ways of being and expressing identity» (Smith 2006:4).

Begge formidlerne jeg snakket med opplever at museumsmøter for barn og unge i minoritetskontekster er både tidkrevende og langsiktige prosjekt. Det handler om å skape møter, møter som sørger for at det er noen brikker som kan falle på plass. Brikkene kan for eksempel dreie seg om ny kunnskap om hvordan en sterk fornorskingsprosess har virket i egne områder og bedre forståelse av hva personer i egen familie har opplevd. Museumsbesøket kan også bidra til å skape en nysgjerrighet eller samtale på hjemmebane som tar form i etterkant av besøket. Formidlerne vet at prosessen med å kjenne seg igjen i de kulturelle uttrykkene som barn og unge møtes med, tar tid. De sier at det ikke nødvendigvis alltid er slik at ungene verken vet eller gjenkjenner det som angår dem selv akkurat i den konkrete formidlingssituasjonen sammen med formidler. For barn, som voksne, kan minoritetstilhørigheter være et tema det ikke snakkes om. Aktiv marginalisering av kvenske uttrykk har gjort kulturarven mindre relevant, og kuttet verdifulle relasjoner til kunnskap og landskapspraksiser som ikke lenger er i bruk. Noen ganger kan museumsbesøket i stedet danne et utgangspunkt for at noe senere faller på plass. Det er en langsiktig investering i å legge til rette for meningsfulle møter for de unge. Selv museumsmøtet er en arena der kulturarven gjennom gjensidige vekselvirkninger kan diskuteres, forhandles, nyanseres og iscenesettes.

Selv om det krever mye å skape de gode møteplassene, opplever formidlerne det som meningsfylt. Stine forklarer at slike møter også spiller positivt tilbake til henne selv og arbeidet hun gjør: «det som motiverer meg er faktisk hver gang jeg ser at det faller en liten brikke på plass; hver gang jeg ser at noen kjenner seg igjen i noe; hver gang noen klarer å koble seg på det vi snakker om og det vi gjør». En slik måte å reflektere over museumsbesøket på, forteller noe sentralt om hvordan formidling innebærer at møtet med museet skal sette noe spor. Ungene skal lære om det området de tilhører, uavhengig av familiær tilknytning bakover i tid. Denne tilnærmingen henger sammen med erfaringer formidlerne har gjort seg. Selv lærte de lite om det kulturelle mangfoldet der vokste opp, denne typen kunnskap formidles ikke gjennom skole og må tilegnes på annet vis.

I tillegg til å understreke betydningen av å skape gode møter i den pedagogiske aktiviteten for barn og unge, er formidlerne opptatt av museets rolle som veiviser. Bente forklarer at gjennom å innta rollen som en veiviser, kan hun forklare eller gi retning til ungdommen spesielt når det gjelder spørsmål som tar opp i seg hva det vil si å tilhøre en minoritet og skulle uttrykke det. Dette har for henne en personlig dimensjon da hun har lært hvordan dialog er viktig for å anerkjenne hvem man er. Hun forteller hvordan «folk kjenner på og uttaler at de føler ikke at de har vært kvensk nok», og at man gjennom dialog kan bryte med rådende oppfatninger av hvordan det er å være for eksempel kvensk når man ikke behersker språket. For henne finnes det ingen oppskrift på hvem man er. Slik rollen som veileder beskrives av Bente, handler det om å tilrettelegge for møter der barn og unge får tilhørighet til museet, kulturarven og området de bor i. Som det legges opp til fra nasjonalt hold, skal nettopp kulturarvsproduksjoner i DKS gi «eit rom for den store samtalen om kven vi har vore, og kvar vi kjem frå, men òg om kven vi er og vil vere framover» (Meld. St. 18 (2020-2021):127). Janes og Sandell (2019) argumenterer for at museene står i en unik posisjon når det gjelder muligheten for å inspirere og veilede samfunn for å skape en bedre fremtid. Museets formidling svarer til det Smith (2006) omtaler som aktiviteter bestående av flere lag, der produksjoner med kulturarv handler om mer enn den aktiviteten som arrangeres. Formidler skaper sammen med elevene en plattform der kunnskap og minner om ting,

praksiser, steder og verdier kan sirkulere. Dette gjøres i dialog med ungene, der nye fortellinger om kulturarven etableres der de bor.

DKS som et «kvalitetsstempel» for kvensk kulturarvsproduksjon

Varanger museum tilbyr en rekke pedagogiske aktiviteter for ulike aldre av barn og unge, både i regi av, og utenfor, DKS. Det er formidlerne som utvikler det faglige og pedagogiske innholdet i produksjonene, og i DKS-tilbudene skreddersys opplegget mot skolenes fagplaner. Mens noen avdelinger gjennomfører et årlig opplegg med utgangspunkt i samme tematikk og lokalitet, kan andre avdelinger velge å skifte flere komponenter som inngår i produksjonene. Hver produksjon tar opp i seg dagsaktuelle problemstillinger, gjennom bruk og iscenesettelse av kulturarv. Et eksempel på en slik overføring er et DKS-tilbud som nyttiggjorde seg av Bietælegården, et kvensk gårdsanlegg som ikke er åpent for publikum. Bietælegården representerer kvensk kystkultur og hverdagsliv i Varanger, og består i dag av et hovedhus i sveitserstil, fjøs, og kaianlegg med nothjell og slipp som ligger ved fjorden. En vårdag stod førsteklasinger klistret til et gjerde i anleggets bakgård og iakttok kopplam på innsiden. Tema for opplegget i DKS var ull. Et tradisjonelt tema, men høyaktuelt som barn bosatt på grensen til en arktisk klimasone. De fleste barn har hverdagsklær av ull året rundt, men svært få vet hvordan klær produseres eller av hva. Ull som en bærekraftig ressurs og sau som husdyr er medspillere som gir barna et felles utgangspunkt for refleksjon, samtidig som elevene får arbeide praktisk med ull, orientere seg lokalmiljøet, leke i fjæra og møte et kulturhistorisk gårdsanlegg. Kvensk språk trekkes også inn i formidlingen, og knyttes til tematikken. Å få utforske hus, tun og området rundt med alle sine sanser, er selve rammen for kulturarvsproduksjonen.

På tross av få definisjoner nasjonalt på hva som er museenes rolle i DKS, nyttiggjør formidlerne i Varanger museum DKS som et mulighetsrom til å nå ut til flere besøkende blant de yngre gjestene. Formidlerne uttrykker at DKS er et viktig virkemiddelapparat. De forteller at på grunn av DKS mottar museet ressurser som gjør at de får mulighet til å gjøre *mer til flere*. Midlene brukes til transport, enten for å forflytte elever fra skolen til forskjellige museumsanlegg eller å få elevene til museets hovedbygg. Transport er en forutsetning for at skolene kan delta, da de selv disponerer begrensede midler. Museet kan på denne måten ta i bruk bygninger som ikke brukes ellers, som knytter både ansatte og besøkende tettere til den kulturarven som museet forvalter samtidig som museets geografiske nedslagsfelt blir synliggjort. Varanger museum står også i en særstilling når det gjelder forvaltning av bygningsmasse fra før 2.verdenskrig, da store deler av fylket ble ødelagt i siste fase av krigen grunnet bombing av allierte, tysk tilbaketrekning og nedbrenning i 1944. At det finnes førkrigsbebyggelse igjen, bryter opp det enhetlige preget i etterkrigstidens gjenreisningsarkitektur (se Hage 1999). Flere av byggene i museets forvaring kan også knyttes til kvenske byggeskikk og levemåte. At det finnes eldre gjenstander i husene overrasker ofte besøkende også, voksne som barn. Dette har jeg selv erfart, senest da jeg var med å arrangere åpent dag på den kvenske gården Tuomainen i august 2022 da en besøkende poengterte hvor stort det var å få gå rundt i husene for: «hos oss var alt brent, og det som var igjen, ble raskt byttet ut etter krigen». Utsagnet forteller at tilgangen til, og tidligere verdivurdering av, kulturarven, ikke automatisk er like tilgjengelig for innbyggerne i Finnmark og Troms fylke, ei heller kjent for allmenheten.

Formidlerne understreker at DKS tilgjengeliggjør museumsanlegg knyttet til minoritetskultur. Å få ta i bruk et historisk anlegg i formidling er viktig element som skiller museene fra

produksjoner i DKS som kan turnere og/eller formidles digitalt. Hus lar seg sjeldent flytte, og står ofte i et større miljø som tilbyr mange muligheter for formidling av historie og kulturarv. For kvensk kulturarv som i utgangspunktet er lite synlig i offentligheten gir kvenske bygningsformidlere et annet utgangspunkt å fortelle fra. Å være på et kvensk gårdsanlegg med historisk interiør, med en konkret familiehistorie som kan trekkes frem, gir en tyngde til muntlige fortellinger om hva som kan være kvensk kulturarv. Uansett aktivitet som gjennomføres, så er kulturarven synlig, materiell og taktil. Bruk av museumsgårder er langt unna prosessene som Smith (2006) omtaler som autoriserte kulturarvdiskurser, der kulturarven betraktes som noe skjørt og gammelt som må reddes og beskyttes for ettertiden. Den kvenske kulturarven brukes og skapes i en lokal kontekst til forskjell for en nasjonal kontekst der det påpekes at det er få kulturhistoriske bygg i museumssamlingene som kan knyttes til urfolk og nasjonale minoriteter (Meld. St. 23 (2020-2021):77). En slik nasjonal kartlegging bidrar til å trekke minoriteten inn i en autorisert diskurs der følelsen av at noe kan gå tapt dominerer (Harrison 2013). I det nære byttes tapsfølelsen ut med kjennskap og stolthet, ikke for å idealisere eller romantisere fortiden. Det handler om å gjøre det usynlig synlig.

Tilførte ressurser som kommer i tilknytning til DKS-tilbud, brukes også til å leie inn tjenester fra fagfolk og kjøpe inn materialer som er nødvendig for å kunne gjennomføre aktiviteter basert på medvirkning. Dette kan være klasesett med verktøy som er nødvendig i formidlingen av tradisjonshåndverk, byggeskikk eller andre lokale og immaterielle praksiser. Men samtidig forteller formidlerne at DKS ikke endrer retningen på produksjonene. I dette ligger det altså en fortelling om at DKS bidrar til en styrking av innsats, kanskje også en forbedring og kime til utvikling, som Stine forklarer at de: «ville ha gjort noe sånt uansett, men DKS gjør at vi kan ha det i det omfanget vi har». Utsagnet hennes forteller noe om hvordan kulturarvsproduksjonene som spiller inn i DKS er lagt opp på en måte som er i overensstemmelse med museets mandat, og indikerer at midlene muliggjør en størrelse på produksjonen som har en klar positiv uttelling for skoleelevene – særlig når det gjelder gjennomføring av aktiviteter som er praktiske.

Både Bente og Stine utvikler særlig produksjoner som er praktiske innenfor DKS, det vil si formidling der barna selv er medvirkende aktører i arbeidet med å lage noe. Dette er opplegg med et ressurskrevende design som trenger flere involverte, som Stine sier: «det som er, er at med en gang man skal gjøre praktiske ting med elevene, så trengs det flere hender. Og da er det en fordel at de hendene vet hva de driver med». Den praktiske og immaterielle kunnskapen er bærebjelken i kulturarvsproduksjonene som museet gjennomfører, men denne kunnskapen er det få aktører som besitter i kjølvannet av fornorskingsprosessene og som er kunnskap det tar tid å tilegne seg. Bente og Stine fremhever betydningen av samarbeid med håndverkerne i egen organisasjon, og samtidig kunne hente inn ekstern kompetanse der det trengs.

Formidlerne uttrykker at det er en forskjell på hvem som besøker museet i forbindelse med et DKS-tilbud og utenfor DKS. Mens DKS sikrer møte med kulturelle uttrykk i skoletiden, har museene andre tilbud som enten leveres i skoletiden eller på fritiden til ungene. Bente beskriver DKS som betydningsfull for museet og forteller at dersom kulturarvsproduksjonen er et DKS-tilbud så får det betydning for oppmøtet: «hvis det er opplegg som kommer gjennom DKS, så kommer hele trinnet. Det er så innarbeidet i skolen at det med DKS, det skal de prioritere. Det skal de være med på». Hun sier at ordningen fungerer som «et kvalitetsstempel som gjør at lærerne synes det er mye lettere å komme på det». Men, til forskjell fra aktiviteter som arrangeres utenfor skoletiden, er ikke elevene nødvendigvis på museet av egen interesse og fri vilje. DKS sikrer at alle elevene på et trinn får den samme muligheten til å møte et profesjonalsert og tilrettelagt kulturuttrykk. Opplevelsen på museet

er ikke avhengig av elevens sosioøkonomiske bakgrunn eller interessefeltet, DKS sikrer dermed at alle elevene på det aktuelle trinnet deltar, i tråd med DKS-ordningens styrende prinsipper. En konsekvens av dette i en lokal kontekst, er at alle elevene i Vadsø kommune skal ha møtt kvensk/norskfinsk kulturarv og uttrykk flere ganger i løpet av barneskolen.

Selv om DKS er en ordning for barn og unge i grunnskolen er det flere grupper som får nyttig utbytte av å delta på tilbudet. Stine og Bente trekker frem lærerne som annen sentral målgruppe som de implisitt henvender seg til i gjennomføringen av kulturarvsproduksjonene. Stine poengterer at produksjonene er laget for elevene – på deres premisser – men at lærerne gjennom museumsbesøkene kan få «en ekstra knagg å henge ting på når de skal snakke om kulturmøter eller minoritetskulturer» i skolehverdagen. For lærere i grunnskolen er det med innføringen av ny lærerplan et krav om å gi elevene opplæring i samisk historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter, og kunnskap om nasjonale minoriteter, særlig hvordan de fem gruppene har bidratt til å forme norsk kulturarv (Fagfornyelsen 2020). Integrering av nasjonale minoriteter som en del av den overordnede planen til læreverket skaper en ny forpliktelse som skiller seg fra den eldre lærerplanen som flere lærere syntes var utfordrende å gi opplæring om minoritetene da de manglet kunnskaper (se bl.a. Brandal, Døvig og Plesner 2017). Med fokus på minoritetene på overordnet nivå som gjelder alle fag, byr formuleringen på en forpliktelse som skolene skal forholde seg til. Andreassen og Olsen (2020:28) peker på at presiseringen i læreplanverket av at nasjonale minoriteter har påvirket norsk kulturarv er en viktig anerkjennelse og synliggjøringen av gruppene. Men anerkjennelsen krever økt kunnskap i skolen og lærerne, og DKS er kun en av flere mulige arenaer der slik kunnskapsoverføring- og opplæring kan gis. I arbeidet med å øke barns kunnskaper om nasjonale minoriteter i utdanningssektoren trekkes museer frem som forslag til viktige samarbeidspartnere som kan «bidra til å kvalitetssikre innholdet» (Meld. St. 12 (2020-2021):43). Intensjonen er god, men sier mindre om hvilke museer som besitter kunnskaper om de ulike nasjonale minoritetene. Det er dermed opp til skolene selv å aktivere partnerskap med museene.

Det kan diskuteres hvorvidt det er museenes oppgave å dekke opp hull i kunnskapen om nasjonale minoriteter som kvener/norskfinner i skoleverket. Dersom skolen lener seg for mye på tilbudet som leveres av museet, finnes det få insentiver hos lærerne å integrere kunnskap om gruppene i undervisningen ellers. Dette kan føre til en svært avgrenset arbeidsdeling mellom museer og skoleverket angående kjennskap til nasjonale minoriteter, der elevene kun vil kjenne til kvensk kulturarv som noe museene sysler med. DKS, slik det beskrives av formidlerne i Varanger museum, kan bidra til å forsterke den pågående usynliggjøring av kulturarven i hverdagen, om kulturarven kun er noe som det snakkes om i museets kontekst.

Ressursene som kommer med DKS, fremstår som særdeles sentrale for at formidlerne kan tilgjengeliggjøre kulturhistoriske bygg, hente inn nødvendig kompetanse og tilrettelegge for at elevene skaper noe i minoritetskulturelle kontekster. Men, DKS-ordningen synes ikke å være spesielt tilrettelagt for å løfte frem minoriteter. Her er det derimot museumsformidlerne som nyttiggjør ordningen som et mulighetsrom for å levere et slikt tilbud, og sørge for at nasjonale minoriteter også er en del av tilbudet som leveres til skolene. Det kan være grunn til å stille spørsmål om DKS er det kulturpolitiske virkemiddelet som best egner seg for å støtte kulturarvsproduksjoner med tematikker som relateres til nasjonale minoriteter. Likevel er dette ett av få lokale virkemidler som sørger for at *alle* barn og unge, på et gitt trinn i kommunen, møter det kvenske kulturuttrykk.

«Å vekke interesse»: praktisk tilnærming til kvensk kulturarv

For kvener/norskfinner og andre minoriteter som i ulik grad har mistet kjennskap til egne kulturelle uttrykk og praksiser, kreves det et arbeid å revitalisere denne kunnskapen. Som den kvenske kunstneren Åsne Kummeneje Mellem (2020:4) så presist uttrykker det, kan revitalisering noen gang føles som om «you're late to the party, or more like two decades late. The people you talk to and the stories people are referring to gives the impression of a culture that is slowly dying, and that the fragments that are left are incomplete and only shadows of what it once were.» Mellem peker på at det er en krevende oppgave å skulle vekke til live en kultur bestående av fragmenter. Det fremstår som en stor utfordring for både den nasjonale minoriteten kvener/norskfinner og for kulturarvsprodusenter som museer, og skulle legge til rette for aktiviteter for barn og unge som nettopp bidrar til å puste liv i kulturelle uttrykk som enten er glemt eller gjemt. Den nasjonale kulturpolitikken anerkjenner at DKS kan være en viktig arena for formidling av kulturen til de nasjonale minoritetene som er «lite synleg i skuleverket og i det offentlege rom» (St. Meld. Nr. 8 (2007-2008):44).

Muligheten til å gjøre noe praktisk i formidlingsopplegg ved Varanger museum rundt kulturarv er helt avgjørende. Som Stine forklarer «for min del, så er det hele forskjellen på vanlig omvisning og et DKS opplegg er at vi gjør noe, at elevene deltar og at det er bedre tid til dette». Det å kunne få prøve seg på praktiske oppgaver, utfordrer også skolehverdagen som ellers kan være teoritung. Den praktiske tilnærmingen skaper rom for en annen type kommunikasjon med elevene som er dialogbasert. Stine trekker frem hvordan det å være i en praktisk aktivitet sammen, gir tilgang på en annen samtale og opplevelse. Bente trekker frem hvordan det praktiske bidrar til at elevene er mer fokusert. Møter med kulturarven blir noe håndfast, og kulturarv er noe som gjøres. Dette er kvaliteter som fremheves i museums politikken, der det fremheves at «Musea sine kunnskapar innnan materialbruk, tradisjons-handverk og tradisjonelle former for samspel mellom kultur og natur, bør vidareutviklast for å koma storsamfunnet til gode på fleire måtar» (Meld. St. 23 (2020-2021):41).

Museumsmøter er også en av få arenaer der barn og unge har tilgang på tradisjonelt verktøy som kniv, hammer, stemjern eller sag. De fleste har ingen eller lite kjennskap til verktøy, eller erfaring med å bruke de til å skape noe. Gleden barna utviser er enorm når de og hamrer løs på plank, skinn eller andre objekter. Stine trekker frem hvordan formidlingsopplegg som tar i bruk håndverk og verktøy kan inspirere barna. Hun påpeker at det er «et kjempe behov for at de får prøve verktøy. Vi kan faktisk være med på å vekke interesse for håndverk som de vanligvis ikke får tilgang til. Og kanskje inspirere til at gammelt håndverk etterspørres og vektlegges mer på tømmerlinjen». I beste fall kan en mestringsfølelse og nysgjerrighet som skapes på museet, bidra til å lage en grobunn for en praktisk yrkesvei.

Samtidig som behovet for å vekke interessen hos barn og unge for tradisjonell kunnskap som er praktisk, opplever formidlerne at DKS nasjonalt og regionalt beveger seg mer og mer bort fra kulturarvsproduksjoner bygget opp rundt gjentagende aktiviteter, og i retning av nyproduksjoner som skifter hvert år og som kan turnere. Denne utviklingen følger overordnede kultur- og museumspolitiske strømninger sentrert rundt forventninger om at museene skal levere opplevelser, drive publikumsutvikling og øke egeninntjening (jf. Løkka 2017). Både Stine og Bente er ambivalente til en slik utvikling, særlig når behovet for 'noe nytt' trekkes frem som et legitimt argument for å henge med i tiden. Samtidig ser de verdien i at viktige tematikker, som minoritetskulturer, får turnere. For museer med ansvar for minoriteter handler museumsmøter om forhandling av synlighet, eierskap til fremstillinger, refordeling av makt og arbeid for en mer likeverdig plass i samfunnet (jf. Karp og Lavine 1991; Johansen 2022).

Museene defineres ut, og produksjoner som tilbyes flere årlig oppfattes som nærmest utdaterte og sentrert i fortiden. Men som Stine forklarer så har vi «jo ikke stagnert, vi følger faglig utvikling, fagplaner i skolen og tilpasser oss». Graden av fornyelse er muligens ikke like synlig fra utsiden av institusjonen, da fokuset innad alltid ligger på å tilrettelegge best mulig for elevene og på elevenes premisser. Innenfor oppleggene som er faste i DKS-tilbudet, forklarer formidlerne at de fornyer og tilpasser innholdet selv om tematikken er den samme. Ingenting gjøres på akkurat den samme måten som da produksjonen først ble lansert. Bente forteller at det kan være krevende å stå imot presset om at det skal være nytt, men at denne problematikken er nyttig å diskutere med andre formidlere og kulturarvsprodusenter for å lære hverandre å «stole på at det man har i utgangspunktet er verdifullt og at det kanskje må være litt annerledes enn det som er det nye og trenden akkurat nå». Retorikken rundt 'det nye' er en gjenganger for museene, og en diskurs som i seg selv er ett av de mer konsistente kjennetegnene for museumspolitikken der forventninger til hva museer skal drive med øker (Hylland 2017). Kulturpolitikken legger på denne måten til rette for at museene kun står ovenfor to valg, enten stivne eller fornye museumspraksiser. I virkeligheten er dikotomien mer nyansert, og i stadig endring.

Brenna og de Ridder (2018:61) fremhever i sin rapport om forholdet mellom skole og museum at det eksisterer svært ulike syn på hva kulturarv er. Dette får betydning for hvordan begrepet håndteres spesielt på regionalt nivå. Kulturarv kobles ofte mot tradisjon. De påpeker at det kan være en fordel at begrepet kan tolkes fritt, men samtidig kan det også være en ulempe at det nettopp er så ulikt med følger for at det oppleves som uinteressant for skolen (op.cit.:62). Det er da en mulig utfordring at museumsfeltet og andre tilbydere av kulturarvsproduksjoner blir oppfattet som det motsatte av noe nytt og spennende, særlig om oppfattelsen bygger på at aktiviteten gjentas over flere år. Stine argumenterer for at det kanskje nettopp er dette som er en sentral del av en kulturarvsproduksjon, der museum ved å arbeide med kulturarv får muligheten av å være en motvekt til det konstante presset om 'det nye'. Arven som museene forvalter er bygget på kunnskaper som ofte er immaterielle og til dels usynlige. Videreføring av denne typen kunnskap er tidkrevende og byr på en annen type organisering og bygging av infrastruktur rundt aktivitetene. Spesielt er dette tilfellet når det handler om å revitalisere og synliggjøre minoritetskultur gjennom kunnskapsbasert formidling som vektlegger at aktivitetene er for, med og av barn. Selv om det er de voksne som utarbeider og inviterer til aktiviteter, utføres aktivitetene av barna, ofte med et kreativt rom som gir elevene mulighet til å selv utforske og uttrykke seg (jf. Christensen 2022).

Når formidler får mulighet til å gjennomføre det samme opplegget over tid, med forskjellige klasser, så skapes rom for at elevene bidrar med innspill. Tilbakemeldinger og samtaler mellom formidler og barn underveis er med å justere formidlingsopplegget. Det kan være aktiviteter, innganger eller oppgaver som justeres eller tas ut fordi det ikke fenger, er vanskelig å gjennomføre i praksis eller må oppdateres. Slik kan justeringer finne sted fordi barn og unge har muligheten til å selv ytre sin mening om produksjonene. Gjentakende aktiviteter muliggjør at formidler kan både utvikle og følge kulturarvsproduksjonene over tid. Ikke bare tar det tid å lære seg en ferdighet som man kanskje ikke kunne fra før, som å sortere ull, karde en tull, barke tømmer, sløye fisk eller vri en vidje. Det tar tid å lære seg denne kompetansen, så vel som å skulle videreføre den, både i forkant av et formidlingsopplegg rundt kulturarv så vel som i selve prosessen. Settes ikke ferdighetene i arbeid, så forsvinner kunnskapen på ny. Men målet er ikke at elevene skal beherske ferdigheten, men bruke det praktiske som utgangspunkt for lagvise fortellinger (jf. Smith 2006).

En vesentlig utfordring i formidling av minoritetskulturer er i hvilken grad kulturen løftes frem som noe særegent og annerledes. Ved formidling av kvensk kulturarv er mangel på

kjennskap og synlighet noe som gjør at nettopp en annerledeshet kan brukes av formidlerne for å tydeliggjøre hva det kvenske er og hvordan det skiller seg fra majoritetskulturen eller andre minoritetskulturer i samme området. Kvenene har i motsetning til samer en kort representasjonshistorie, med betydning for hvorvidt kvenene blir gjenkjent som kvener. En stereotypisk oppfatning av kvener er at de er finner. Olsen (2021) argumenterer for mangel på kvensk synlighet i det offentlige rom henger sammen med rammene som den norske stat har satt for diversitet. Han argumenterer for at det «symbolske uttrykket utad som vanligvis knyttes til det kvenske ... er i dag knyttet til et land kvenene aldri har vært en del av» (83). Samtidig er det fremdeles tette bånd mellom finlendere, Finland og Øst-Finnmark. Der representasjonene møter kritikk i formidlingssituasjonene, uavhengig av minoritets- eller majoritetsposisjon, forklarer Bente og Stine at samtale brukes som verktøy for å mykne opp fremstillingene. Bente og Stine unngår å forsterke dikotomien mellom minoritetsposisjoner som «de andre» og majoritetsposisjoner «oss», eller det finske mot det kvenske, da elevene skal bli kjent med den lokale historien. Men, formidlerne vegrer seg heller ikke for å løfte frem og kommentere på eksisterende maktskjevheter i samtiden der det er nødvendig.

I praktiske DKS-tilbud som kommer fra museet vet vi lite om hva som skjer med ferdighetene barna lærer seg. Tilbudet skiller seg på denne måten fra andre pedagogiske tiltak, der barn kan komme sammen med foreldre, besteforeldre eller andre omsorgspersoner. Sammen kan voksne og barn ta del i den praktiske prosessen med å *gjøre* kulturarven, og skape et grunnlag som videreføres i hjemmet. Det har vært poengtert fra kvenske miljø at revitaliseringsprosessene rundt kultur og språk må tas i bruk i hjemmet for å virkelig kunne overleve, samtidig er det et behov for at det finnes areaer i det offentlige der uttrykkene er synlige. Bente er særlig bevisst på hvordan barns erfaring fra DKS ikke nødvendigvis videreføres utenfor museet. For å sikre videreføring som involverer familier, arrangerer hun åpne familie-arrangementer med samme tematiske innhold i etterkant av DKS. På denne måten får omsorgspersonene til barn og unge ta del i de lokale formidlingsoppleggene, og motsatt får barn og unge en anledning til å vise resten av familien hva de har lært eller syntes var spennende. En praktisk tilnærming til kvensk kulturarv bidrar til å gjenreise kunnskap om en fragmentert kultur der barn lærer praktiske ferdigheter gjennom å skape noe eget.

Betydningen av kulturarvsproduksjoner for barn og unge

I denne artikkelen har jeg undersøkt hvordan museumsformidlere ved Varanger museum reflekterer rundt eget arbeid med synliggjøring av minoritetskultur gjennom kulturarvsproduksjoner i lokal DKS. Med utgangspunkt i refleksjoner fortalt «nedenfra» fra museumsformidlere som utarbeider produksjoner for DKS innenfor kategorien kulturarv, viser analysen at kulturarvsproduksjonene bidrar, sammen med skoleelevene, til å gjenreise en kvensk kulturarv. Nasjonale minoriteter, som kvener, er tildelt et begrenset rom innenfor eksisterende kulturpolitiske landskapet som vektlegger særegne tiltak. Som det kommer frem av analysen fremstår DKS som et viktig mulighetsrom for å synliggjøre, diskutere og etablere minoriteters kulturarv i lokale samfunn som nødvendig kunnskap for elever, og lærere, uavhengig av egen minoritets- eller majoritetstilhørighet. Men, DKS er en del av det kulturpolitiske feltet som angår alle barn og unge i Norges befolkning, og ikke et særskilt tiltak som skal sikre nasjonale minoriteter synlighet.

Museets kulturarvsproduksjoner forvaltes og gjennomføres på en måte som er i tråd med generelle nasjonale forventninger til feltet. De nasjonale forventninger er i liten grad konkretisert og innrettet mot behovene til de nasjonale minoritetene. Formidlerne ved Varanger museum strekker seg lenger enn hva politikken legger opp til, særlig ved å insis-

tere på en kontinuerlig formidling av lokal minoritetskultur for på denne måten bidra til at barn og unge kjenner seg igjen i lokalsamfunnet. Et viktig poeng synes å være å bruke formidlingsopplegg om igjen, kan det sikres en kontinuitet i museets operasjonalisering av nasjonal minoritetskultur som bygger lokal tilhørighet, lokal kapasitet og praktiske læring av lokale kunnskapspraksiser.

Barn og unge får møte og prøve ut tradisjonelle og immaterielle ferdigheter som de ellers eksponeres lite for. Museet skaper med DKS-tilbudet en arena som kan gi gjenreise biter av en kulturarv og kunnskapspraksiser som er glemt. Kulturarvsmøter gjennom DKS gir museene en annen mulighet til å nå yngre besøksgrupper enn 'vanlige' pedagogiske tiltak som de organiserer for den samme målgruppe. Ved å ta i bruk minoritetskultur i museumsmøter med barn og unge, ønsker formidlerne å skape tilhørighet og kjennskap til stedet ungene bor. Marginalisering av minoriteter gjennom systematisk fornorskingspolitikk har bidratt til usynliggjøring kulturarven til minoriteter i Varanger museums omland. Arbeidet med å gjenreise kjennskap og eierskap til den lokale historien er tidkrevende. Formidlere føler på et spenningsforhold der økte forventninger om fornyelse fra DKS-apparatet nasjonalt og regionalt kommer på kollisjonskurs med behovet for å holde på aktiviteter som oppfattes som tradisjonelle. Fortellingene synliggjør hva som står på spill, når det gjelder formidling av kulturarvsproduksjoner knyttet til nasjonale minoriteter i DKS.

Alle barn har rett til å bli møtt med uttrykk som er gjenkjennbare, men dette er en utfordring for både barn og voksne som bor i områder kvensk/norskfinsk tilhørighet der ikke alle vet hva som burde være gjenkjennbart da tidligere generasjoner har vokst opp i en tid der både morsmål, kultur og levested har hatt en annen status. Museet synliggjør gjennom DKS minoritetskulturer som majoritetsbefolkningen har lite kunnskap om, og bidrar på den måten med å skape en dialog om hvem minoritetene er – og har vært. Samtidig viser analysen at kulturarven for barn og unge i museene tar form gjennom forskjellige former for repetisjon. Barna settes i sentrum og inntar rollen som deltakende, aktive og prioriterte brukere av museet. Formidlingen legges opp på barnets premisser, der barna også er elever.

Det mangler kunnskap om nasjonale minoriteter i majoritetsbefolkningen, spesielt innenfor skolen som i sin tid var en av de sentrale arenaene for å gjennomføre fornorskingspolitikken. DKS-tilbud er dermed en anledning for skolene å tilegne seg tiltrengte kunnskap om de nasjonale minoritetene, og en mulighet for museene å nå ut med kulturarvsproduksjoner på en systematisk måte. Det er behov for flere slike arenaer, både innenfor DKS så vel som utenfor, som kan bidra med å gi innsikt i kultur og samfunnsforhold som knytter seg til nasjonale minoriteter og urfolk, og for å stimulere til diskusjon og refleksjon om etnisitet, kultur og identitet. Det kan være grunn til å videre undersøke hvorvidt DKS er et egnet kulturpolitisk virkemiddel for å synliggjøre minoritetskulturer i samspill med minoritet- og majoritetsposisjoner. Det nasjonale kultur- og museumspolitiske feltet har mer å lære av å se hva som skjer i lokale, stedlige kontekster. Her er kunnskap og praktiske ferdigheter om egen og andres tilhørigheter, viktige verktøy i lokalsamfunn der virkninger av fornorskingspolitikken fortsatt utspilles.

Referanseliste

- Alvesson, Mats og Jörgen Sandberg (2013). *Constructing research questions: doing interesting research*. Los Angeles: Sage. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446270035>
- Anderson, Benedict (1996). *Forestilte fellesskap: refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Oslo: Spartacus.

- Andreassen, Bengt-Ove og Torjer A. Olsen (2020). *Urfolk og nasjonale minoriteter: i skole og lærerutdanning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Askeland, Norunn og Bente Aamotsbakken (2016). *Folk uten land?: å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter*. Kristiansand: Portal.
- Aslaksen, Ellen og Rolf Engelsen (2014). «Forord». Habbestad, Ida, Anette Therese Pettersen og Sigrid Røyseng (Eds.). *Begreper om barn og kunst*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Aslaksen, Ellen, Jorunn Spord Borgen og Anne Trine Kjørholt (2003). *Den kulturelle skolesekken – forskning, utvikling og evaluering*. Oslo/Trondheim: NIFU.
- Bettum, Anders, Kaisa Maliniemi og Thomas Michael Walle (2018). *Et inkluderende museum: kulturelt mangfold i praksis*. Trondheim: Museumsforlaget.
- Bennett, Tony (1995). *The birth of the museum: history, theory, politics*. London: Routledge.
- Berge, Ola K, Åsne Dahl Haugsevje og Nanna Løkka (2020). *Kulturell berikelse – politisk besvær. Gjennomgang av politikken overfor nasjonale minoriteter 2000-2019*. Bø: Telemarkforskning.
- Borgen, Jorunn Spord og Synnøve S. Brandt (2006). *Ekstraordinært eller selvfølgelig? Evaluering av Den kulturelle skolesekken i grunnskolen*. Oslo: NIFU.
- Brandal, Nikolai, Cora Alexa Døving og Ingvill Thorson Plesner (2017). *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Brevik, Jan-Kåre og Catharina Christophersen (2013). *Den Kulturelle skolesekken*. Oslo/Bergen: Kulturrådet Fagbokforlaget.
- Brenna, Brita og Anne-Therese de Ridder (2018). *Museum og skole: Fra folkeopplysning til kulturell skolesekk*. Oslo, UiO: Institutt for kulturstudier og orientalske språk.
- Christensen, Thorild Wagle (2022). «Kultur for barn – en lek blant voksne?» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 25, nr.2, pp. 77–94. DOI: <https://doi.org/10.18261/nkt.25.1.6>
- Conquergood, Dwight (1991). “Rethinking Ethnography: Towards A Critical Cultural Politics.” *Communication Monographs*, 58, pp. 179–194. <https://doi.org/10.1080/03637759109376222>
- Dahl, Helge (1957). *Språkpolitikk og skolestell i Finnmark 1814–1905*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Duelund, Peter (red.) (2003). *The Nordic cultural model*. Copenhagen: Nordic Cultural Institute.
- Eriksen, Knut Einar og Einar Niemi (1981). *Den finske fare: sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Europarådet (1998). *Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtspalte/europaradets-rammekonvensjon/europaradets-rammekonvensjon/id2362518/> (Hentet 18. april 2022).
- Fagfornyelsen (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.2-identitet-og-kulturelt-mangfold/?lang=nob> (Hentet 18. april 2022).
- FN (1966). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)*. Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_6#KAPITTEL_6 (Hentet 18. april 2022).
- Gullestad, Marianne (1999). «Kunnskap for hvem?: moderne virkeligheter og utfordringer for sosialantropologien.» *Norsk antropologisk tidsskrift*, 10, nr. 2, pp. 81–96.
- Hage, Ingebjørg (1999). *Som fugl føniks av asken?: gjenreisingshus i Nord-Troms og Finnmark*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Harrison, Rodney (2013). *Heritage: critical approaches*. New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203108857>
- Haugsevje, Åsne Dahl, Heidi Stavrum og Mari Torvik Heian (2019). «Barn om kunst: Metodeutfordringer i forskning om kunst og kultur for barn og unge.» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 1, pp. 90-109. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2019-01-06>
- Haugsevje, Åsne Dahl, Ole Marius Hylland og Heidi Stavrum (2016). «Kultur for å delta – Når kulturpolitiske idealer skal realiseres i praktisk kulturarbeid.» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 1, pp. 78-97. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2016-01-05>
- Hylland, Ole Marius (2017). «Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv.» *Norsk museumstidsskrift*, 3(2), pp. 77-91. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2017-02-04>

- Hylland, Ole Marius, Heidi Stavrum og Bård Kleppe (2011). *Gi meg en K: en evaluering av Kunstløftet*. Oslo: Norsk kulturråd Fagbokforlaget.
- Hylland, Ole Marius, Bård Kleppe og Ola K. Berge (2009). *Kvalitet og forankring: En evaluering av Den kulturelle skolesekken i Rogaland*. Bø: Telemarkforskning.
- Janes, Robert R, og Richard Sandell (Eds.) (2019). *Museum activism*. London: Routledge.
- Johansen, Eva Dagny (2022). *Samisk kulturarv tilbakeføres – innvirkninger på lokalmuseum og samfunn i Altafjorden, Sápmi*. Ph.d. avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Karlsson, Anna Marlene (2019). «Kulturarvspolitik: kulturarv som samhøllsressurs i svensk politik.» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, vol. 22, nr. 1, pp. 134–153. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2019-01-08>
- Karp, Ivan og Steven D. Lavine (Eds.) (1991). *Exhibiting cultures: the poetics and politics of museum display*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara (1998). *Destination culture: tourism, museums and heritage*. Berkeley: University of California Press.
- Kramvig, Britt og Trine Kvidal-Røvik (2021). «Samisk design som kreativt mellomrom.» Gran, Anne-Britt og Bjørn Erik Olsen (Eds.). *Kreativ næring: lokale, digitale og økonomiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 202–217.
- Kulturrådet (2018). Kulturrådets museumsundersøkelse. Tilgjengelig fra <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/kulturradets-museumsundersokelse-20-1> (Hentet 17.august 2022).
- Kulturrådet (2021). Statistikk for museum 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/statistikk-for-museum-2020> (Hentet 18. april 2022).
- Lane, Pia (2010). «‘We did what we thought was best for our children’: a nexus analysis of language shift in a Kven community.» *International Journal of the Sociology of Language*, 202, pp. 63–78. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl.2010.014>
- Lane, Pia (2011). «The birth of the Kven language in Norway: emancipation through state recognition.» *International Journal of the Sociology of Language*, 209, pp. 57–74. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl.2011.021>
- Lidén, Hilde (2004). «Tørrfiske stinka, men kabytten var topp»: en oppfølgingsstudie av to modeller for organisering av Den kulturelle skolesekken. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lidén, Hilde (2005). *Barn og unge fra nasjonale minoriteter: en nordisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lund, Anne Bonnevie og Bente Bolme Moen (red.) (2010). *Nasjonale minoriteter i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Løkka, Nanna (2017). «Vikingtiden på museum og kulturarvspolitikken(e).» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, vol. 20, nr. 1–2, pp. 109–131. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2017-01-02-08>
- Macdonald, Sharon (2013). *Memorylands: heritage and identity in Europe today*. London: Routledge
- Mathisen, Stein R. (2004). «Hegemonic representations of Sámi culture.» Siikala, Anna-Leena, Barbro Klein og Stein R. Mathisen. *Creating diversities: folklore, religion and the politics of heritage*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Meld. St. 12 (2020–2021). *Nasjonale minoriteter i Norge – En helhetlig politikk*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Meld. St. 18 (2020–2021). *Oppleve, skape, dele – Kunst og kultur for, med og av barn og unge*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Meld. St. 23 (2020–2021). *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Mellem, Åsne Kummeneje (2020). *I Never Learnt My Mother Tongue*. Master in Fine Art. Kunstakademiet, UiT Norges arktiske universitet.
- Niemi, Einar (2004). «Kvenene – innvandring og kulturmøte». Alsvik, Ola (Ed.). *Kulturmøter: Lokalsamfunnet, lokalhistorien og møtet med det fremmede*. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt. Pp. 91–126.
- Olsen, Kjell Ole Kjærland (2021). «La de usynlige bli synlige» Om kvenske steder og kvensk usynlighet. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 32(2), pp. 72–86. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2021-02-03>

- Røyseng, Sigrid, Anette Therese Pettersen og Ida Kristine Habbestad. (2014). *Begreper om barn og kunst*. Oslo/Bergen: Fagbokforlaget.
- Siljan, Henriette (2016). «Kunnskap er makt. Om kvener/norskfinner og skogfinner på norsk Wikipedia.» Askeland, Norunn og Bente Aamotsbakken (2016). *Folk uten land?: å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter*. Kristiansand: Portal.
- Smith, Lauajane (2006). *Uses of heritage*. London: Routledge.
- Smith, Laurajane (2011). *All Heritage is Intangible: Critical Heritage Studies and Museums*. Amsterdam: Reinwardt Academy.
- St.meld. nr. 8 (2007–2008). *Kulturell skulesekk for framtida*. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet.
- St.meld. nr. 15 (2000–2001). *Nasjonale minoriteter i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Stavrum, Heidi (2013). «Begeistringsforskning eller evalueringstyranni? Om kunnskap om kunst for barn og unge.» *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 16(1), pp. 154–170. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2013-01-11>
- Stormark, Hege (2018). «Barnets plass som besøkende i norske museer fra 1950-tallet til i dag.» *Norsk museumstidsskrift*, 4(1), pp. 25–44. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2018-01-03>
- Vaagland, Jorid (2000). *Kulturpolitikken og de unge*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Vestheim, Geir (1994). *Museum i eit tidsskifte*. Oslo: Samlaget.
- Varanger museum IKS (u.å.). «Skole og barnehager.» Tilgjengelig fra <https://www.varangermuseum.no/besok-oss/skoler-og-barnehager/> (Hentet 18. april 2022).
- Wadel, Cato (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Øyen, Gyrid (2020). «Det ‘nye’ kvenske hjemmet? Kunstprosjekt som musealt brudd.» *Norsk museumstidsskrift*, 6, nr. 2, pp. 101–116. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2020-02-04>